

ЧОМУ ЗА ЗЛОЧИННИМИ «АВТОРИТЕТАМИ» ДЕРЖАВІ СЛІД ВСТАНОВЛЮВАТИ АДМІНІСТРАТИВНИЙ НАГЛЯД

Явтушенко А. М.

У даній науковій статті, на підставі з'ясування суспільної небезпеки злочинних «авторитетів» обґрунтована необхідність віднесення їх до об'єктів адміністративного нагляду в Україні

Зокрема, встановлено, що зазначені суб'єкти протиправної діяльності різноманітними методами, засобами і прийомами залучають до вчинення злочинів не тільки засуджених та осіб, які відбули кримінальне покарання, але й інших громадян, підвищуючи таким чином рівень реальних посягань на охороняємі законом права і свободи людей, які проживають на території нашої держави.

Більш того, створюючи так звані загальні фінансові фонди (на їх мові «общаки»), злочинні «авторитети» мають змогу впливати на органи державної влади, а також, приймаючи участь у їх діяльності безпосередньо (у статусі депутатів, державних службовців, правоохоронців тощо), формувати їх склад і відповідну політику їх функціонування.

Враховуючи вказані та інші ризики, в Україні на кримінально-правовому рівні прийнято низку законодавчих актів, спрямованих на запобігання та протидію протиправній діяльності злочинним «авторитетам». Як приклад, можна назвати ті статті Кримінального кодексу (КК), у яких встановлена відповідальність зазначених суб'єктів злочинів за створення та керівництво злочинною спільнотою (ч. 5 ст. 255; ч. 3 ст. 255-1; ч. 1 ст. 255-2; ч. 1 ст. 255-3; ін.).

З огляду на це, констатовано, що у ході кримінально-виконавчої та кримінологічної діяльності досить важливо визначити особливості протиправної життєдіяльності злочинних «авторитетів», особливо в умовах воєнного стану в Україні, а також на науковому рівні обґрунтувати адекватні заходи запобігання та протидії вказаним суспільно небезпечним явищам і процесам.

Виходячи з цього та зі змісту суспільної небезпеки злочинних «авторитетів», у вказаній науковій статті доведена необхідність доповнення ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» зазначеної категорією об'єктів державного примусу.

Ключові слова: суспільна небезпека, злочинний «авторитет», адміністративний нагляд, кримі-

нальна відповідальність, об'єкти адміністративного нагляду, системний підхід, злочинна субкультура.

Yavtushenko A. M. Why should the state establish administrative supervision over criminal “authorities”

In this scientific article, based on the clarification of the public danger of criminal «authorities», the necessity of classifying them as objects of administrative supervision in Ukraine is substantiated

In particular, it was established that the specified subjects of illegal activity by various methods, means and techniques involve not only convicts and persons who have served a criminal sentence, but also other citizens to commit crimes, thus increasing the level of real encroachments on the rights and freedoms of people protected by law, who live on the territory of our state.

Moreover, by creating so-called general financial funds (in their language «obschaks»), criminal «authorities» are able to influence state authorities, as well as by participating in their activities directly (in the status of deputies, civil servants, law enforcement officers, etc.), to form their composition and the corresponding policy of their functioning.

Taking into account the specified and other risks, a number of legislative acts aimed at preventing and countering the illegal activities of criminal «authorities» have been adopted in Ukraine at the criminal law level. As an example, we can name those articles of the Criminal Code (CC), which establish the responsibility of the specified subjects of crimes for the creation and management of a criminal community (Part 5 of Article 255; Part 3 of Article 255-1; Part 1 of Article 255-2; Part 1 of Article 255-3; others).

Based on this and the content of the social danger of criminal «authorities», the specified scientific article proved the need to supplement Art. 3 of the Law of Ukraine «On Administrative Supervision of Persons Released from Places of Imprisonment» under the specified category of objects of state coercion.

Key words: public danger, criminal “authority”, administrative supervision, criminal liability, objects of administrative supervision, systematic approach, criminal subculture.

Постановка проблеми. Відкрита військова агресія росії проти України у лютому 2022 року привела не тільки до появи нових кримінальних правопорушень, що посягають на національну безпеку нашої держави (колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК); пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК); перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань (ст. 114-1 КК); ін.), але й переростання потенційних загроз, що стосуються національних інтересів у реальні [1].

Як показує практика, особливу увагу звертають на себе у зв'язку з цим ті із них, що пов'язані з протиправною діяльністю злочинних «авторитетів», які в умовах воєнного стану активізували свої кримінальні зусилля та посягання на різноманітні об'єкти правового захисту, відходячи при цьому навіть від прийнятих у свій час «законів» злочинного світу. Так, всупереч цим «неписаним» правилам, засуджені до позбавлення волі служать у збройних силах росії, займаються колабораційною діяльністю та іншим чином приймають участь в роботі органів влади держави-агресора [2, с. 25-41].

Крім цього, злочинні «авторитети», використовуючи прогалини в діяльності правоохоронних органів, включаючи й органи та установи виконання покарань (УВП), в умовах воєнного стану в Україні посилюють свій протиправний вплив на осіб, які відбувають кримінальні покарання, а також здійснюють інші кримінальні правопорушення, що посягають на встановлений законом порядок виконання - відбування покарань.

Враховуючи вказані потенційні та реальні загрози, які несуть у собі злочинні «авторитети», держава на законодавчому рівні прийняла низку норм, спрямованих на запобігання та протидію цим джерелам суспільної небезпеки.

Зокрема, чинний КК України доповнений положеннями, які передбачають відповідальність за: створення, керівництво або участь у злочинній організації (ч. 5 ст. 255); встановлення або поширення злочинного світу (ч. 3 ст. 25-1); звернення за застосуванням злочинного світу (ст. 255-3); ін.

Проте, такий правовий засіб носить безсистемний характер, позаяк не передбачає у подальшому застосування до злочинного «авторитета» інших аналогічних засобів державного впливу. У першу чергу, мова ведеться про те, що досі зазначені суб'єкти протиправної діяльності не віднесені до об'єктів адміністративного впливу, що визначені в ст. 3 Закону України «Про адміністративний

нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [3].

Таким чином, слід визнати, що в наявності складна прикладна проблема, яка має бути вирішена і на науковому рівні.

Виходячи з цього, метою даної статті є доведення на доктринальному рівні необхідності визнання на законодавчому рівні злочинних «авторитетів» об'єктами адміністративного нагляду, а її головним завданням - з'ясування сучасних потенційних і реальних загроз, які несуть у собі зазначені суб'єкти, та розробка відповідних заходів щодо їх нейтралізації, блокування, усунення тощо.

Стан досліджень. Вивчення наукової літератури показало, що питаннями, які стосуються соціально-правової природи адміністративного нагляду та протидії злочинній субкультури займаються як учені адміністративного права, так і науковці кримінально-правових дисциплін. При цьому досить активно у даному напрямі працюють такі із них, як: О. М. Бандурка, Баулін, В. І. Борисов, В. В. Василевич, А. А. Вознюк, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Гришук, Л. М. Давиденко, О. М. Джужа, О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, І. М. Копотун, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, П. Л. Фріс та інші.

Поряд з цим, комплексних доктринальних досліджень з означеної проблематики у вітчизняній науці досі не проведено, що актуалізує необхідність даної наукової статті та визначає її теоретичне і практичне значення.

Виклад основних положень. Криміногенна ситуація, що склалась в Україні у зв'язку з відкритою військовою агресією росії, як свідчить практика, досить ефективно використовується злочинним середовищем не тільки для забезпечення своїх протиправних потреб, але й укріплення позицій у протидії з правоохоронними органами. Особливо активно у цьому сенсі діють так звані злочинні «авторитети», які в умовах війни використовують правові прогалини і прорахунки суб'єктів запобігання злочинам (загальносоціального та спеціально-кримінологічного спрямування) [4, с. 346] з метою подальшого впровадження та посилення впливу кримінальної субкультури на суспільство та, що більш небезпечно, на державні органи.

З огляду на це, досить важливо у зв'язку з цим визначити особливості протиправної життєдіяльності злочинних «авторитетів» в умовах воєнного стану в Україні, а також на науковому рівні обґрунтувати адекватні заходи запобігання та

протидії вказаним суспільно небезпечним явищам і процесам.

В теорії кримінального права одним з пріоритетних критеріїв з цього приводу виступає суспільна небезпека, яку потенційно несуть у собі певні суб'єкти кримінальних правопорушень [5, с. 16-17].

Як видається, саме з цих міркувань національний законодавець останнім часом доповнив КК, як кваліфікуючим ознаками, так і новими нормами, які встановлюють кримінальну відповідальність для певних категорій злочинних «авторитетів» (щодо осіб, які здійснюють злочинний вплив, та осіб, які перебувають у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, або мають статус «вора в законі» (ст. ст. 255 - 255-3 КК)).

У той самий час, в інших галузях права, всупереч визначеним на доктринальному рівні принципам нормотворчості (у першу чергу, оперативності та системності) [6, с. 213-214], такі кардинальні та соціально обумовлені заходи щодо кримінальних «авторитетів» не здійснені.

Мова у даному випадку ведеться про положення Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», у якому серед об'єктів такого виду державного контролю (ст. 3) відсутні кримінальні «авторитети». І, це при тому, що як у так звані «радянські часи» функціонування системи органів і УВП так і з часів її незалежності (1991 р.) і до сьогодення зазначені особи різноманітними способами дезорганізовували діяльність адміністрації кримінально-виконавчих установ закритого типу (ст. 11 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України). Так, у 1991 році злочинні авторитети започаткували нову епоху групової непокори засуджених, злісної непокори та інші форми і засоби впливу на персонал Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України [7, с. 1-2], зокрема, у 2016 році привели до того, що майже у 10% від загальної кількості УВП і слідчих ізоляторів (СІЗО) реальною владою володіли не їх адміністрація, а злочинні авторитети [8, с. 12].

Поряд з цим, ні у 1991, ні у наступні роки, включаючи сьогодення, на законодавчому рівні злочинні «авторитети» до об'єктів адміністративного нагляду не віднесені, що є нелогічним як з огляду їх суспільної небезпеки, так і у зв'язку з відповідними «репресивними» нормами, які закріплені у чинному КК України.

Цікавим з цього приводу є й інший юридичний факт, а саме: у пункті «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами,

звільненими з місць позбавлення волі» мова ведеться про засуджених до позбавлення волі, поведінка яких під час відбування покарання свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються суспільно небезпечними, щодо яких такий державний нагляд встановлюється.

Проте, у чинному кримінально-виконавчому законодавстві України нормативного визначення такої категорії засуджених не здійснено. Натомість, є поняття «дисциплінарного проступку» (ст. 131-1 КВК) та «злісного порушення встановленого порядку відбування покарання» (ст. 133 цього ж Кодексу), у яких жодним словом не сказано про засуджених, щодо яких встановлюється адміністративний нагляд. Таким чином, слід констатувати, що у даному випадку має місце правова колізія [6, с. 275-281], яку слід усунути шляхом упорядкування норм зазначеного вище Закону та КВК, які регулюють питання щодо рівня виправлення засудженого у ході відбування покарання. При цьому, за основу видозміни зазначених норм можна взяти положення відомчих нормативно-правових актів, у яких закріплені відповідні оціночні категорії виправлення засуджених [9].

Важливість запропонованої видозміни положень п. «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» є очевидною, позаяк використовуючи правові прогалини і колізії злочинні «авторитети» уникають таким чином встановлення за ними вказаного виду державного контролю.

Більш того, як свідчить практика, тільки 30% засуджених, які перебували на профілактичних обліках УВП, включаючи й злочинних «авторитетів», вчиняють нові злочини у ході відбування покарання, а ще 60% є порушниками режиму тримання [10, с. 13], тобто і таким чином потенційні об'єкти адміністративного нагляду уникають дії щодо них норм вказаного вище Закону (шляхом, зокрема, ведення законослухняного способу життя в УВП).

Проте, як видається, це не знижує суспільної небезпеки вказаних осіб, яка потенційно сформована у них у силу дотримання та розповсюдження серед засуджених і населення в цілому правил, традицій і норм злочинної субкультури [11].

Зокрема, щорічно на профілактичних обліках УВП перебуває майже 10% від загальної кількості засуджених до позбавлення волі осіб, які відносились до категорії злісних порушників режиму

відбування покарання, а також більше 1% - осіб, які є організаторами азартних ігор під матеріальну зацікавленість [8, с. 16], що є однією з ознак дотримання зазначеними суб'єктами кримінально-виконавчих правовідносин «законів» злочинного середовища.

Висновок. Таким чином, якщо виходити з отриманих результатів даного дослідження, то можна констатувати, що якщо за основу взяти критерій суспільної небезпеки, то за формальними ознаками (як це, зокрема, здійснено щодо засуджених до довічного позбавлення волі, осіб, які відбувають покарання за злочини у сфері обігу наркотичних засобів, їх аналогів і прекурсорів, або засуджених за вчинення статевих злочинів) злочинні «авторитети» мають стати об'єктами адміністративного нагляду, позаяк їх потенційна небезпека в умовах війни у будь-який час може перерости у реальне посягання не тільки і не стільки на встановлений у законі порядок виконання - відбування покарань, скільки на основи національної безпеки України.

Література

1. Бойко О. А. Загрози національній безпеці України у сфері цивільного захисту. URL: <https://dspace.opua.edu.ua>.
2. Кримінальна субкультура: поняття, суспільна небезпека, форми та засоби впливу на правопорядок в установах виконання покарань: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н. О. Г. Колба. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 222 с.
3. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994 № 264/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : У 3-х кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. 424 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. О. М. Джужи, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
6. Теорія держави і права : підручник / за ред. О.В. Петришина. Харків : Право, 2014. 368 с.
7. Деякі показники діяльності установ кримінально-виконавчої системи МВС України у 1991 році: Інформаційний бюлетень. Київ : Головне управління з виконання покарань МВС України, 1992. 28 с.
8. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: Інформ. бюл. Київ: Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.
9. Методика визначення ступеня виправлення засудженого: затверджена наказом Міністерства юстиції України від 19.01.2023 № 294/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
10. Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань у 1999 році: Інформ. бюл. Київ: ДДУПВП, 2000. № 4. 84 с.
11. Боровик А. В., Колб О. Г. Тлумачний словник пенітенціарної лексики : СПД Галяк Ж. В. друкарня «Волиньполіграф», 2018. 340 с.

*Явтушенко А. М.,
аспірант кафедри кримінального права
та кримінології
Одеського державного університету
внутрішніх справ*